

## GYVIEJI ARCHYVAI

Čia dvi dienas vyko jubiliejinė šventė „Merkinės miestas atveria duris“, kurią papuošė koncertai, amatų mugė, kūrybinės dirbtuvės, parodų pristatymai miestelio aikštėje ir bažnyčioje. Juose gausiai dalyvavo merkiniečiai ir svečiai. Prieškario karta būtų patyrusi „deja vu“ jausmą – į šventę, kaip 1935–aisiais, vėl atvyko Prezidentas Antanas Smetona, o miestelio aikštėje kaip kadais gausiai šurmuliavo amatininkai.

Jubiliejinis renginys prasidėjo iškilmingu Merkinės vėliavos pakėlimu šalia muziejaus. Miestelio centre, S. Dariaus ir S. Girėno aikštėje, nuo pat ryto visą dieną vyko tautodailininkų ir prekybininkų darbų mugė. Čia buvo galima išvysti senovės amatų – kalvystės, medžio drožybos, odos siuvinių – pristatymus. Originalią dovaną šventės svečiams padovanojo Alytaus miesto teatras. Jo aktoriai simboliniu laiko tiltu šventės dalyviams perkėlė į A. Smetonos laikmetį – prie menamų miestelio vartų stovėjo prekybininkas žydas ir kvietė visus į šventę, tvarką prižiūrėjo to meto policininkas, o žmonių sveikata rūpinosi daktaras. Vienas originaliausių šventės akcentų – Prezidento Antano Smetonos ir Kauno ponų dalyvavimas. Jis su autentišku automobiliu važinėjo po miestelį ir sveikino su jubiliejumi.

Tą dieną atidaryta įdomi miestelio žydų bendruomenės tarpukario istorijos akcentus iliustruojanti paroda „XX a. pirmos pusės Merkinės centrinė aikštė nuotraukose ir rekonstrukcijoje“ ir pristatytas projektas „Duryš atsidaro“. Jo metu centrinę aikštę papuošė čia praeityje veikusių parduotuvėlių duryš. Šios parodos bei projekto autorius – Merkinės krašto muziejaus darbuotojas Žygimantas Buržinskas. Jis pažymėjo, jog projekto idėja – ne šiaip pastatyti duris, tačiau jų pagalba į miestelio istoriją pažvelgti giliau. Duryš pastatytos atminti tai, ko Merkinėje jau nėra. Tai standartinės krautuvių duryš, puošusios miestelio centrinę aikštę prieškarį. Tuo laikotarpiu jų buvo apie penkiasdešimt, vadinas, maždaug tiek buvo parduotuvėlių ir užėgų. Ž. Buržinsko teigimu, šią parodą paruošti prireikė ne vienerių metų. „Išivaizduoti to laikmečio Merkinę labai sudėtinga. Jei šiandien Merkinėje pastatytum to laikmečio žmogų, jis nesuaprasytų, kur yra, nes ano meto Merkinės jau nėra. Antrojo pasaulinio karo metais ji buvo du kartus susprogs-



# Karalių ir kunigaikščių mieste

Istorine praeitimi garsi ir turtinga Merkinė 660-ųjų metinių proga prasmingai ir originaliai atvėrė simbolines miestelio istorijos ir kultūros duris

dinta. Iš esmės beveik visa miestelio bendruomenė su naikinta. Čia gyveno apie penkiasdešimt procentų žydų. Neliko nieko, nėra atminties, turime tik keletą tikrų merkiniškių šeimų, tad labai sunku atkurti, kas buvo. Šitos duryš – ženklas atminti senąjį miestą ir senąją Merkinę, čia gyvenusius žmones. Žiūrėdami pro tas duris, galime išivaizduoti, kokia buvo ir kokia galėjo būti Merkinė“, – sakė Ž. Buržinskas.

Merkinės aikštę papuošė miesto ribas žymintis ženklas, kurio autorius – merkiniešis Vytautas Černiauskas. Tai tikrai prasmingi Merkinėje iškilę akcentai.

Visi, sveikinusię Merkinės miestelio žmones su jubiliejumi, pažymėjo jo svarbą mūsų valstybės istorijoje. Jie trumpai priminė garbinimą ir turtingą ne vieno šimtmečio miestelio istoriją, kai Merkinė buvo administracinis, karinis, ekonominis ir kultūrinis Dainavos krašto centras.

Merkinė pirmą kartą paminėta prieš šešis šimtus šešiasdešimt metų Pskovo metraščiuose. Ne veltui kai kurie istorikai Merkinę vadiną karalių ir kunigaikščių miestu, dvasine Dainavos ar net visos Lietuvos sostine. Juk šiemet sukanka keturi šimtai penkiasdešimt metų, kai Žygimantas Augustas pakartotinai suteikė Merkinėi Magdeburgo teises ir patvirtino miesto herbą su vienu karaliu, o 1387 metais karalius Jogaila Merkinėje suteikė Magdeburgo teises Vilniaus miestui. 1648 metais čia mirė karalius Vladislovas Vaza, prieš mirtį prisakęs jį išnešti į miestelio aikštę, kad visi žmonės ma-

tytų, kaip valdovas užges. Merkinės pilyje Vytautas Didysis rašė laišką į Vakarų. Istoriniuose šaltiniuose minima, kad Šiaurės karo metu Merkinėje keletą kartų buvo sustojęs Rusijos caras Petras Pirmasis. Merkinės herbas – vienas – nuo XVI pradžios buvo naudojamas Lietuvos valstybės herbe skydininku. Pagal to meto sampratą baltas vienragis buvo mėnuliui ir kunigaikščių atributas... Merkinė praeityje buvo vadinama viena svarbiausių tvirtovių. Tokia tad Merkinės praeitis, kurios iki šių dienų neišlikusių didingumą liudija Merkinės kraštotyros muziejuje saugomas gaisre apsilvęs neišlikusios rotušės varpas su jame išpaustu herbiniu vienuragiu.

Varėnos rajono savivaldybės meras Algis Kašėta, sveikindamas merkiniškius su gražiu jubiliejumi, pasidžiaugė, kad šiomis dienomis visi keliai veda į istorinę Dainavos sostinę. „Jubiliejiniai renginiai puikiais liudija, kad Merkinė pamazū atgimsta dvasiškai ir kultūriškai. Džiaugiuosi, kad Merkinė turi žmonių, kuriems rūpi ir miestelio praeitį įamžinti, ir ateitį kurti. Jų dėka po dešimtmečio Merkinėje turbūt pamatysime ir rekonstruotą rotušę, ir atnaujintą karaliaus Vladizlovo Vazos namą. Pamatysime Merkinę, kokia ji atrodė prieš šimtą metų – su rekonstruota aikšte, su Dainavos krašto partizanų muziejumi. Dėkoju visiems Merkinę kuriantiems ir įvairias veiklas joje puoselėjantiems žmonėms. Tikiu, kad ji ir toliau augs bei klestės“, – sveikino meras.

Gražios šventės linkėjo

Varėnos rajono savivaldybės administracijos direktorius Alvydas Verbickas.

Seimo narys Juozas Baublys pažymėjo, kad Merkinė labai svarbi – joje glūdi Lietuvos valstybės šaknys. Jis Merkinės bendruomenės pirmininkui Arūnui Glavickui įteikė paveikslą „Laisvė“.

Už nuoširdžią šventę padėkojo joje dalyvavusi Lietuvos žydų bendruomenės pirmininkė Faina Kukliansky. „Pagarba mūsų tautos žmonėms, kurie čia gyveno ir kūrė, kurią šiandien išreiškia jauni žmonės, sujaudino ir esu labai dėkinga“. Ji pažymėjo, jog menas suartina žmones, suartina tautas, dėkojo už surengtą puikią miestelio žydų bendruomenės tarpukario istorijos akcentus iliustruojančią parodą ir kvietė pasiklausyti žydų folkloro.

Merkinės parapijos klebonas ir Merkinės dekanato dekanas, bažnytinės teisės daktaras Robertas Rumšas pasidžiaugė, kad Merkinė ne veltui vadinama dvasine Dainavos sostine. „Čia labai svarbus dvasinis aspektas. Praeityje Merkinėje stovėjo ir bažnyčia, ir cerkvė, ir žydų maldos namai, ir visos konfesijos taikiai sutarė. Linkiu, kad ta santarvė, su gyvenimas, pagarba niekada neišnyktų“.

Šventės svečius šmaikščiai pasveikino Prezidentas Antanas Smetona, jis pasidžiaugė, jog Merkinės miestas vertas Lietuvos pasididžiavimo, pagyrė turtingą mugę ir pažadėjo: „būtinai ką nors nusižiūrėsiu mugėje sau ir savo poniam“.

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkto-

rius Eimutis Gudelevičius linkėjo, kad tos duryš Merkinėje niekada ir neužsidarytų, o visos čia veikiančios įstaigos drauge puoselėtų miestelį. Jis Merkinės seniūnijos seniūnui Gintui Tebėrai padovanojo liepaite, kuri simbolizuos šią bendrystę.

Po iškilmingo šventės atidarymo vyko koncertas, kuriame dalyvavo folkloro ansamblis „Kukalis“, šokių kolektyvas „Versmė“, Merkinės etnokultūros klubas „Kukumbalis“, žydų dainų ir šokių ansamblis „Fajerlech“, dainavo Rugilė Sinkevičiūtė ir Kamila Antanevičiūtė, folkloro grupė „Žalvarinis“.

Tautodailės ir amatų mugėje buvo galima įsigyti įvairiausių dirbinių iš medžio, keramikos, paskanauti ir lauktuvėms parsivežti sūrių, dzūkiškų ir totoriškų valgių ir net žydų kulinarinio paveldo produktų iš „Beigelių krautuvelės“.

Kitą dieną daugybę žmonių į Merkinę sukviė Šv. Roko atleidai Merkinės Šv. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijos bažnyčioje, čia Šv. Mišias už Merkinę ir jos gyventojus aukojo vyskupas emeritas Juozas Matulaitis. Po Šv. Mišių bažnyčioje vyko choro „Merkinė“ penkių metų jubiliejui skirtas koncertas. Jame kartu su choru kūrinius atliko operos solistai Laimonas Pautienius ir Šarūnas Šapalas.

Gerdos Giedraitytės-Gudjurgienės knygelėje „Atmintis yra rojus. Pasivaikščiojimai po senąją ir dabartinę Merkinę“ rašoma, kad „karai ir gaisrai nušlavė senovės didybės paminklus: bažnyčias, vienuolynus, rotušę, miesto vartų ženklus. Išliko karališkas gamtos grožis, senos tradicijos ir nuoširdūs

žmonės, kuriems rūpi, kad senoji Merkinė džiugintų savųjų ir svečių širdis“. Prieš dešimtį metų šalia seniūnijos pastatytas skulptoriaus Antano Česnulio sukurtas kopylystulpis žymi vietą, kurioje stovėjo Dominikonų vienuolynas. Netoli bažnyčios pastatytas skulptoriaus Tado Gutausko kopylystulpis žymi vietą, kurioje XVII-XVIII a. stovėjo Jėzuitų vienuolynas ir Šv. Kryžiaus bažnyčia. Skulptorius Juozas Videika sukūrė kopylystulpį, kuris pastatytas XVII-XIX a. stovėjusios Šv. Apaštalo Petro ir Povilo bažnyčios vietoje. Ant namo, kuriame mirė Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius Vladislovas Vaza, kabo skulptoriaus Antano Balkės sukurta granitinė lenta. Vilniaus ir K. Jagmino gatvių sankryžoje, kur senovėje buvo septynių gatvių susikirtimo vieta, pastatyta skulptoriaus Antano Linausko jubiliejinė skulptūra iš akmens, kurioje iškalta svarbiausios Merkinės istorijos datos ir miesto antspaudas, simbolizuojantis Vilniaus miesto ir Merkinės istorinį ryšį – 1387 metais Jogaila Merkinėje Vilniaus miestui suteikė Magdeburgo teises.

Jeigu sugalvotumėte aplankyti Merkinę, kiekvienas merkiniešis - savo miestelio patriotas apie ją papasakos su ypatinga pagarba ir meile šiam Lietuvos kampeliui, kad ir kiekvienas apsilankęs čia pajustų ir įtikėtų, jog visa tai, kas čia gyva, ir tai, kas vyksta, verta įamžinimo.

**Rūta AVERKIENĖ**  
Varėnos rajono savivaldybės administracijos Bendrojo skyriaus vyr. specialistė